

אוצר דברי תורה

פרשת האזינו

לב,מח: וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה לאמר.

רש"י: בגי' מקומות נאמר **בעצם היום הזה**.

נאמר בנח, בעצם היום הזה בא נח וגו' במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך, אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתיבה, ולא עוד אלא אנו נוטלין כשיליך וקרדומות ומבקעין את התיבה, אמר הקב"ה, הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה.

במצרים, נאמר, בעצם היום הזה הוציא ה', לפי שהיו מצריים אומרים בכך וכך, אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחין אותן לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סייפות וכלי זיין והורגין להם, אמר הקב"ה, הריני מוציאן בחצי היום, וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה.

אף כאן במיתתו של משה, נאמר, בעצם היום הזה לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את היס והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום וכו'.

דמיון 'צדיקים' ל'רשעים' בהנהגתם - אע"פ שהם חלוקים בכוונתם

קשיא: איך מדמים צדיקים לרשעים? הלא, דורו של נח וכן המצריים, היו רשעים, ומוכנים למרוד בה', ולכן מובן שלא יניחו את נח ליכנס לתיבה, ולבני ישראל שיצאו ממצרים. אבל בני ישראל, בשעת פטירתו של משה, לא היו דור המדבר שעשו היפך רצון ה' כמה פעמים, אלא הדור שנכנסו לארץ, שעליהם נאמר "ואתם הדבקים בה' אלקיכם", איך אפשר לומר שרצו למרוד בה' ולעשות נגד רצונו?

תירוץ: 'כוונתם' לטובה. הרי למדנו בפי' תבוא, בפרשת הביכורים, האיסור להיות כפוי טובה, ולכן צריכים להביא ביכורים כדי להודות לה' בשביל כל מה שנתברך. ולכן טענו בני ישראל: משה רבינו עשה לנו ריבוי טובות, ולכן מוטל עלינו החיוב, שלא להיות כפוי טובה, ולעשות כל מה שביכלתנו למנוע פטירתו, אפילו אם ידחו עי"ז ציווי ה' של "עלה אל הר העברים...". וע"ד שמצינו בכמה מקומות שציווי א' דוחה את השני (פרש"י קדושים יט,ג. תצא כב,יב. ועוד). וראה גם בעניינינו, מיתת משה, פרש"י מטות (לא,ה): "ומששמעו שמיתת משה תלוי" ... לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן", אף שהיה ציווי "נקם ... החלצו...".

לפי זה מובן ג"כ, למה מאריך רש"י בהבאת דוגמאות ממקומות אחרות - דורו של נח ומצרים - ולא מסתפק לבאר רק מה שנוגע לפסוק זה. והוא כדי להוכיח, דכיון שלשון זה ממש "בעצם היום הזה" מצינו בעוד ב' מקומות, ושם הפירוש הוא כך, מזה מוכח דכן צריך לפרש גם בפסוק זה, אף שמדובר בצדיקים.

לפי זה מדויק מאד לשון רש"י:

1. בנוגע לנח ומצרים, אינו מפרש שום טעם למה "אין אנו מניחים...". שהרי מעצמו מובן, כיון שהיו רשעים ומורדים בה'. אבל בנוגע משה, מפרש רש"י שזהו בשביל הטובות שעשה להם משה, ולכאורה מניעת מיתת משה ג"כ מובן ופשוט, ולמה צריך לפרש הטובות שעשה להם? אלא, שעצם הענין שהיו אוהבים את משה, לא מספיק לבטל ציווי ה'.

2. לא כתב בקיצור כמו הספרי: "ועשה לנו ניסים וגבורות", שכולל כל הטובות שעשה להם, אלא הוא מאריך ופורט מה הם הטובות. שהרי, זה שעשה להם הרבה טובות בעבר, לא מצדיק למנוע פטירתו עכשיו, כי בודאי כבר ביטאו תודותם למשה אז באופן הראוי.

3. מפרט רק מקצת הטובות: "שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את היס והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה", ומשמיט שאר טובות והצלחות, כמו: המתקת מים המרים במרה, כיבוש ארץ סיחון ועוג, וכו' וכו'. והטעם הוא, כי חושב רק טובות שנהנו "ביום הזה" שעלה משה להר, שהוריד להם מן, ונתן להם מים בכל יום ויום. ולכן חל עליהם עכשיו, חיוב שלא להיות כפויי טובה. אלא, שבזה נכלל גם 'יציאת מצרים' (כולל גם קריעת ים סוף שהוא הגמר והחותם של יצי"מ), שיש בזה פעולה נמשכת לכל בני ישראל, בכל דור, ובכל זמן, כמ"ש: "כי ישאלך בנך מחר" ומפרש רש"י: "מחר שהוא אחר זמן", שאין לזה זמן מוגבל, "ואמרת לבנך... ואותנו הוציא משם...". והוא הדין בנוגע ל'מתן תורה', שנתנית התורה מתחדשת כל הזמן.

4. מפרט כל הטובות שקיבלו עכשיו, ולא מסתפק למנות טובה אחת ולכתוב "וכו", שהרי שכל הוספת טובה מוסיף ומחזק החיוב שלא להיות כפויי טובה, ומצדיק יותר זה שהשתדלו למנוע קיום ציווי ה'.

גם בהנהגתם יש חילוק ביניהם

קשיא: הלא, אפשר למנוע ביאה לתיבה או יציאה ממצרים, אבל איך אפשר למנוע מן המיתה, שהיא רק ביד ה'?

תירוץ ה'שפתי כהן': ידעו ישראל שאין מיתתו של משה כשאר בני אדם, שאינה אלא סילוק כמו שהולך ממקום למקום, שכבר נודרך גופו ונעשה רוחני, כי המיתה לאדם היא כדי להסתלק מן הגוף וללבוש הרוחניות, ומשה לא היה צריך לזה, אם כן אינו אלא סילוק לבד.

אוצר דברי תורה

פרשת האזינו

תירוץ על דרך הפשט:

רש"י מדייק בלשונו: "נאמר בנח ... במצרים ... אף כאן במיתתו של משה ...". בזה מדגיש שה"אין מניחים ...". שווה בכל ג' מקומות, דהיינו, **לעכב העברה ממקום למקום**: בנח - שלא יכנס לתיבה. במצרים - שלא יצאו ממצרים. בפטירת משה - שלא יעלה להר. וכיון שאמר ה' "ומת בהר ...", **בדרך ממילא** יתעכב מיתתו.

עיכוב 'מיתת משה' לא רק **מותר** - אלא גם **קל יותר** - מעיכוב ה'מבול' ו'יציאת מצרים'

קשיא: למה בנוגע לפטירת משה, כתב רש"י רק זה שאמרו: "אין אנו מניחים ...", ותו לא. אבל בנוגע לנח ומצרים, אינו מסתפק בזה שאמרו: "אין אנו מניחים ...", אלא מוסיף: "ולא עוד, אלא אנו נוטלין ...", כלומר, שלא היה מספיק רק זה **שלא יניחו** הכניסה לתיבה והיציאה ממצרים, אלא היו צריכים לעשות **פעולה חיובית** לבטל האפשריות לזה, ע"י שבירת התיבה ומלחמה בישראל?

תירוץ: הקב"ה קבע **זמן מדוייק** לכל אירוע: בכניסה לתיבה - "כי לימים עוד שבעה". ביציאת מצרים - "כחצות הלילה ... ואחרי כן יצא". במיתת משה - ז' אדר, כמ"ש בפרשת וילך (לא, ב): "בן מאה ועשרים שנה אנכי היום". ופרש"י: "היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נלדתי וביום זה אמות".

אלא, כיון דבני דורו של נח והמצריים היו **רשעים**, לא היו בטוחים שזמן זה הוא בדיוק, ולכן לא הסתפקו במעשה של מניעה - "אין אנו מניחים אותו" - כיון שגם לאחר יום זה, יצטרכו לשמור תמיד, יומם ולילה, שלא יכנס לתיבה ושלא יצאו ממצרים, לכן היו מוכרחים לעשות פעולה שמבטל **כל האפשריות** לכניסה ויציאה, ע"י ש"מבקעין את התיבה", ו"הורגין בהם".

משא"כ בנידון דידן, שהיו **צדיקים**, האמינו בדברי משה: "ביום זה אמות", שזהו בדיוק. ולכן חשבו, שעל ידי שיעכבו את משה מלעלות להר **ביום זה**, שנגזר מיתתו, תתבטל הגזירה של פטירת משה.

דוגמא לדבר:

ריש פי' ואתחנן, בפרש"י: "לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג, דמיתי שמא הותר הנדר". ועד"ז בפרש"י פינחס כז, יב.

קשיא: סוף-סוף אינו מתקבל על הדעת, הן מצד **בני ישראל**, שינגדו לציווי מפורש "עלה אל הר העברים הזה", והן מצד **משה**, שלא יניחו אותו לקיים ציווי ה'?

התירוץ - מצד 'בני ישראל':

הציווי "עלה ..." נאמרה **רק למשה ולא להם**. ולכן מעתיק רש"י גם תחלת הכתוב: "ויאמר ה' אל משה". ולכן היו סבורים, שהחיוב המוטל **עליהם** שלא להיות כפויי טובה, דוחה זה שהם **גורמים** שמשה יהי' **אנוס** בדבר, שלא יוכל לקיים את הציווי שלו. (ויש לעיין בזה, גם בדרך ההלכה, כיון שהם משתדלים לבטל הגזירה - **פקוח נפש** - ופעולתם רק גרם, ע"י שב ואל תעשה ועוד). ויש לומר, שאם היה ציווי מפורש לבני ישראל, דלא היו מוחים. ואינו דומה להמבואר בפי' מטות (לא, ה) כי שם לא בא ציווי בפרט לאלה שנמסרו, כי אם **בכלל**, ולכן כל אחד ואחד בפרט לא רצה.

התירוץ - מצד 'משה':

אין זה נחשב שלא הניחו את **משה** מלקיים ציווי ה', שהרי זה גופא שתלה ה' פטירתו **בתנאי**, שצריך תחלה לעלות אל הר נבו, ניתן לפרש כמו בגזירת חטא העגל (תשא לב, ו) ובפרש"י (סם): "כאן פתח לו פתח, והודיעו שהדבר תלוי בו", שביכלתם וברשותם למנוע ה"עלה".

מסקנא:

אף לאחר שנחתם גזר דין של פטירת משה, היו יכולים למחות ולבטל הגזירה, כיון שזהו ענין של **צבור**, ומבואר בראש השנה (יח, א) דתשובת הציבור מועיל לבטל גזירה אע"ג שנחתם. **דוגמא:** משה ביטל גזירה ע"י תפלתו ג' פעמים (פרש"י קורח טז, ד).

אלא דלפי זה, קשה **לאידך גיסא:** למה לא פעלו כן בפועל, שיתבטל הגזירה?

ויש לומר, דזה מרומז בתיבת "עצם". **עצם קיומו** של ישראל תלוי בפטירתו של משה, דכיון דכל מעשה משה נצחיים (סוטה ט, א), לכן, אם משה היה מכניסם לארץ, לא היה יכול להיות גלות (ראה מעלה עמוקות אופן קפה שהובא בילקוט ראובני פי' ואתחנן. אלשיך, אוה"ח, ועוד ר"פ ואתחנן), ובמילא העונש לא היה יכול להיות באופן של "שפך הקב"ה חמתו על העצים ועל האבנים" (ראה איכ"ר פי"ד, יד. מדרש תהלים מזמור עט. פרש"י תהלים שם. קדושין לא, ב ד"ה איסתייעא), אלא על ישראל גופא ח"ו. ולכן הסתלקותו עכשיו, היתה באמת **לטובתם**.